

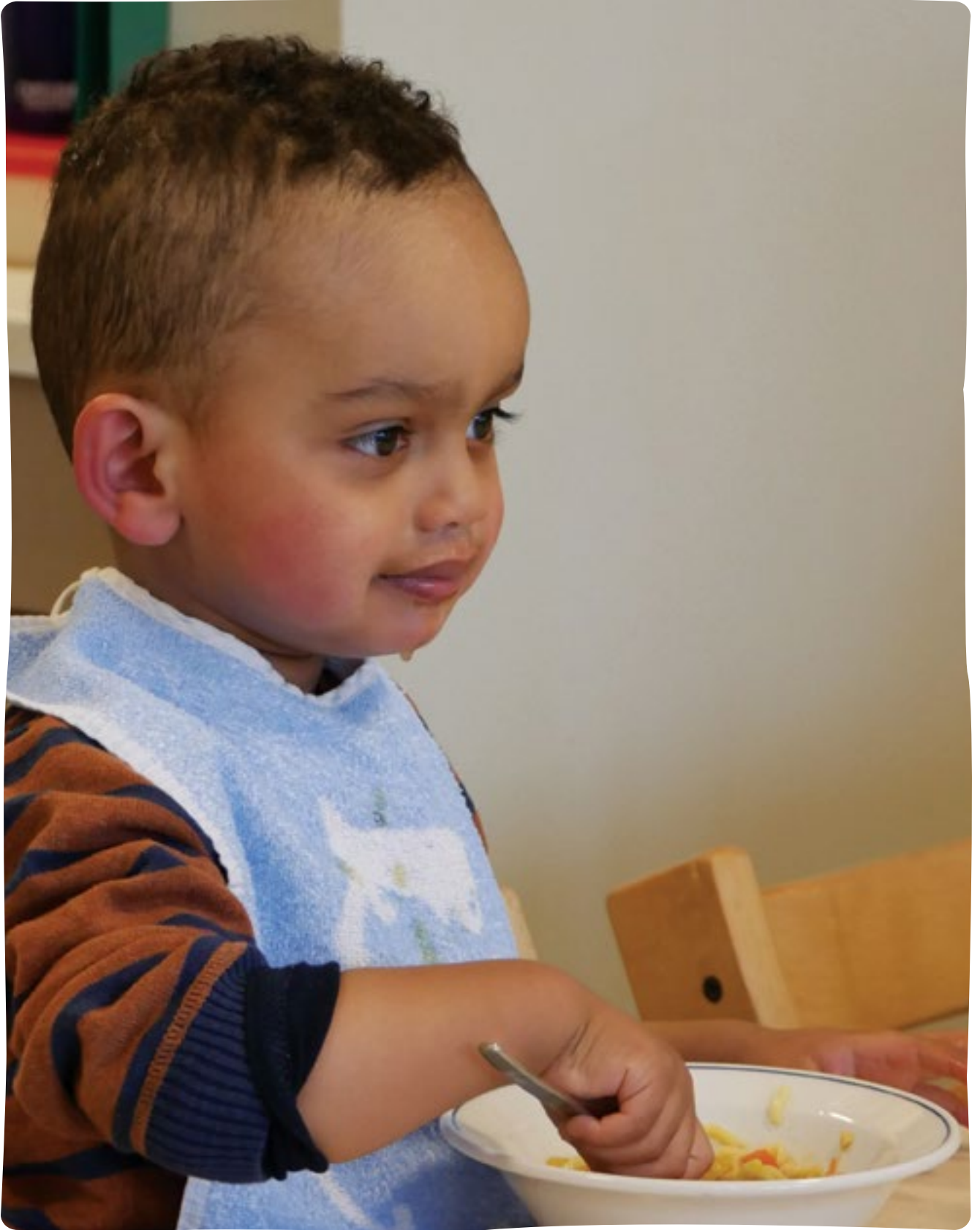


Måltidet som pedagogisk arena

Aktiviteter og inspirasjon knyttet til
Rammeplan for barnehagen (2017)

Utviklet på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet







Innhold



Innleiing	05
Måltidet i lys av identitet og kultur <i>Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet</i>	06
Matvers <i>Nasjonalt senter for nynorsk i opplæringa</i>	08
Utforskende lek med smaker <i>Nasjonalt senter for naturfag i opplæringa</i>	10
Sammenligning ved matbordet <i>Nasjonalt senter for matematikk i opplæringen</i>	12
Måltidet – tid for glede og fellesskap <i>Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring</i>	14
Måltidet – en arena for møte med andre språk <i>Nasjonalt senter for fremmedspråk i opplæringen</i>	16
Måltidet som estetisk erfaring <i>Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen</i>	18
Måltidet som språkarena <i>Nasjonalt senter for skriveopplæring og skriveforskning</i>	20
Om de nasjonale sentrene	22







Innleiing

I den nye rammeplanen for barnehagar har mat og måltid fått ein tydelegare plass. Dette er naturleg då måltida borna et i barnehagen, og aktivitetane knytte til dei, er ein stor del av liva til borna.

Ingen barnehagar er like, og ingen barnehagedagar er like. Ulike årsplanar byr på ulike aktivitetar. I tillegg påverkar både vår og vind, sjukdom og fråvær korleis barnehagedagen blir. Nokre aktivitetar er sporadiske, medan andre føregår dagleg, uavhengig av andre påverknadar. Måltidsaktiviteten er ein slik dagleg aktivitet. Mat må vi jo alle ha! Mange born et fleire av dagens måltid i barnehagen enn dei gjer heime. Difor er måltidet i barnehagen ein viktig og god arena for å skape matglede og fellesskap.

Uavhengig av om maten er servert på tallerken eller ligg i nistepakka, ynskjer ein at han i størst mogleg grad er sunn og smakar godt. Eit sunt kosthald og gode smaksopplevingar er viktig for både små og store, men barnehagemåltidet handlar om meir enn berre maten. Måltidet er ein sosial arena der det føregår møte mellom barn, og mellom barn og vaksne. Det gir ei strukturert ramme for samspel og dialog. Samvær, samtalar og deling av rike opplevingar er ein av dei viktigaste ressursane i barnehagen når det gjeld språkmiljø og språkutvikling. Under eit måltid føregår det forteljing, samtale og diskusjon. At alle tilsette er aktive og bevisste rollemodellar, er av betydning for å skape gode samtalar og inkludere alle borna rundt matbordet.

Mat og måltid kan integrerast i alle fagområda i Rammeplan for barnehagen. Det estetiske kan bli synleg ved å dekke bord, legge maten på tallerkenen og bruke alle sansane til å utforske maten. Ein kan gi borna forståing av ulike måleeiningar og prate med dei om storleik, mengder og form. Ved å snakke om kva mat vi et under høgtidene, både i Noreg og i andre land, lærer borna om andre religionar og tradisjonar og kan få ei interesse for kvarandre sine matkulturar. Sist, men ikkje minst, er måltidet ein viktig del av kos og sosialisering, noko som igjen er svært viktig for borna sin trivsel i barnehagen, og seinare i vaksenlivet.

Dette heftet er utvikla av åtte nasjonale senter, på oppdrag frå Utdanningsdirektoratet. Kvar av sentera har laga ein aktivitet frå deira fagområde som viser ulike måtar å nytte måltidet som ein pedagogisk arena i barnehagen. Heftet er meint å vere ein inspirasjon for deg som arbeider i barnehagen. Vi håpar at du etter å ha lese det vil reflektere over og teste ut korleis ulike delar av rammeplanen kan integrerast i måltida i barnehagen. Vi håpar òg du ynskjer å fortsette å utforske moglegheitene som ligg i måltidet, og at du inviterer borna til ulike aktivitetar der dei kan fortelje, undre seg, reflektere og stille spørsmål.



Måltidet i lys av identitet og kultur



Forankring i rammeplanen

Barnehagen har som en av sine viktige oppgaver å gi barna grunnlag for å utvikle matglede og sunne vaner. Matglede og måltider er noe som kan være sterkt knyttet til menneskes identitet, til hva man er vant med hjemmefra og til religion og tradisjoner.

Rammeplanen løfter fram at barnehagen skal fremme menneskeverdet ved å synliggjøre, verdsette og fremme mangfold og gjensidig respekt. Barna skal få oppleve matglede, matkulturer og at det finnes mange måter å tenke, handle og leve på. Barnehagen skal gi felles erfaringer og

vise hvordan alle kan lære av hverandre. Den skal også fremme barns nysgjerrighet og undring over likheter og forskjeller. Måltidet i barnehagen er en god arena for dette.

I alle kulturer, også i den norske, har mat og måltidet en sentral rolle i forbindelse med høytider, feiringer og ulike tradisjoner. Gjennom mat- og måltidsaktiviteter kan barna utvikle interesse, respekt og forstå verdien av likheter og ulikheter i et fellesskap. Måltidet er også en hverdags-handling som kan bidra til å skape deltakelse, samtaler og fellesskapsfølelse hos barna.

Refleksjonsspørsmål

- Da du vokste opp, var det noe du ikke spiste? Handlet det da om smak, familiære tradisjoner, lokale forhold, kultur, allergi, religion eller livssyn?
- Del dine refleksjoner med de andre i personalet. Hvilke ulike mattradisjoner finnes blant dere i personalet og blant foreldre i din barnehage? Prøv å kartlegge ulike tanker om matglede og sunnhet.
- På hvilken måte kan maten og måltidene i din barnehage fungere som arena til å ivareta det enkeltes barns identitet og respekt for ulike matkulturer?

Introduksjon til aktiviteten

Refleksjon og undring rundt måten vi spiser på kan bidra til å utvide barnas kulturelle kompetanse. Noen mennesker spiser med pinner, andre med fingrene, noen bruker pannerkaker eller bananblader som underlag. Noen sitter sammen rundt et fat på gulvet, eller i en sofa foran en tv, eller på små krakker. Den tause kunnskap om hvordan "vi gjør" kan gjerne utfordres gjennom undrende situasjoner sammen med barna.

For å skape en slik undrende situasjon kan du vise bilder fra ulike måltidssituasjoner rundt omkring i verden. Det kan være bilder av barn som spiser med pinner, med fingrene, med kniv, gaffel eller skje, stående, sittende ved et bord,

sittende på gulvet eller på små krakker. Poenget er å la barna få undre seg sammen over alle de mulige måltidsformer som finnes i verden og i norske hjem. Kanskje et barn vil si: «slik spiser vi når det er fest», eller «hjemme hos oss spiser vi med pinner» osv. Her kan barn som har opplevd dette hjemme oppleve mestring og få positiv bekreftelse av egen identitet. Hensikten med aktiviteten er å la barna få oppleve og erfare en annen måltidsituasjon enn den de er vant til. De vil da lettere kunne reflektere og undre seg over hvorfor de til vanlig spiser som de gjør, både hjemme og i barnehagen.



Aktivitet med barna

Du trenger en duk og en tallerken og et glass til hvert barn. Du bør fjerne stoler og bord. Duken legger du på gulvet og dekker den med tallerken, glass og det du ellers måtte trenge.

Maten kan gjerne være en gryterett med store biter av kjøtt og grønnsaker. Større biter er enklere å spise med fingrene. Til gryteretten kan du servere pasta eller ris og pitabrød eller nanbrød.

- Du kan utfordre barna til å bruke tre fingre på høyre hånd til å spise med (i Pakistan, India, Sri Lanka, Midtøsten og en rekke afrikanske land er dette en vanlig måte å spise på).
- Opplevelse og matglede står i fokus og barna kan få prøve å sette ord på hvordan det oppleves å bare spise med en hånd.

- Hvordan det er å sitte på gulvet (hardt, vondt, fint, lett, vanskelig)?
- Hvordan man kan spise på denne måten uten å søle for mye?
- Hvordan opplever barna dette måltidet i forhold til måltidene de er vant til?
- Er det noe som overrasker dem? Snakk med barna om hvordan de spiser til vanlig. Reflekter sammen med dem om hva de tror er grunnen til at de spiser på denne måten, og hva de tenker om ulike måter å gjennomføre et måltid på.

Barnehagen – en arena for kulturmøter

I dag er Norge et land med et språklig, religiøst, kulturelt og matmessig mangfold som også vil prege barnehagene i fremtiden. Personalet møter barn og voksne fra mange ulike land, som alle har med seg ulike oppfatninger av mat og måltider i sin kulturelle bagasje. Det betyr at

både foreldre, barn og personalet vil oppleve ulike former for kulturmøter. Barnehagen har innflytelse på barnas matvaner, kosthold og helse, og dette bør jobbes med i nært samarbeid med hjemmene.

Mer om mat og måltid i barnehagen

www.mhfa.no/barnehage



Forankring i rammeplanen

I rammeplan for barnehagen, i kapitlet *Kommunikasjon, språk og tekst*, står det at barna skal leike, improvisere og eksperimentere med rim, rytme, lydar og ord og at personalet skal bruke varierte formidlingsformer og tilby eit mangfald av bøker, songar, bilete og uttryksformer. Å bruke ulike teksttypar i språkarbeidet bidreg til å stimulere barnet si språklege bevisstheit. Rim, rytme og rørsle motiverer barn til å delta og er eit viktig element i den tidlege språkstimuleringa.

Matversa som er presenterte her, er små regler eller dikt som eignar seg spesielt godt til bruk ved måltidet. Personalet i barnehagen skal leggje til rette for at måltid og matlaging bidreg til måltidsglede, deltaking, samtalar og fellesskapsfølelse hos barna. Eit matvers eller ei matregle kan bidra til nettopp å skape ei ramme for fellesskap rundt matbordet. Det å kunne seie fram ei regle i lag er ei felles oppleving, der barn i ulike aldrar og på ulike stadium i språkutviklinga kan henge seg på etter egne føresetnadar.

Refleksjonsspørsmål

- I kva situasjonar brukar vi rim, regler og songar i barnehagen, og korleis kan vi byggje vidare på det?
- På kva måtar er rim og regler berikande i kvardagen i barnehagen?
- Korleis kan vi i vår barnehage lære nye eller gamle, lokale rim og regler?

Introduksjon til aktiviteten

Rim, rytme, songar og regler er viktige element i barna si språkstimulering, og eit felles matvers bidreg til at borna opplever felles samling omkring måltidet.

Aktivitet med barna

Du kan markere starten på eit måltid ved å bruke ein song, ei regle eller eit vers. Bruk gjerne same regla eller songen før kvart måltid ein bestemt periode før de vel ein ny. Etter kvart har de eit repertoar av slike små vers som barna kan velje mellom etter tur.

Førebuing:

Vel eitt av matversa på

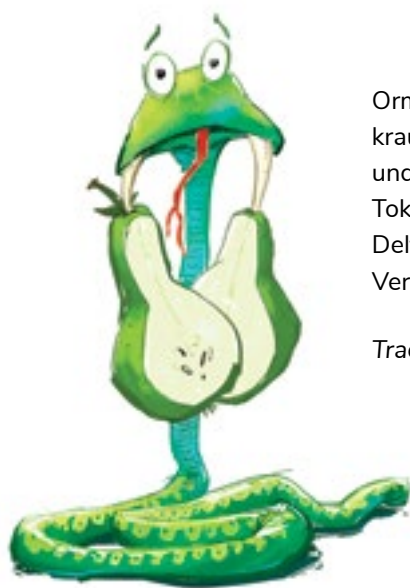
<http://www.nynorsksenteret.no/matvers>

Skriv ut verset og les gjennom det nokre gongar før du skal lære det vekk. Tenk gjennom om du kan lage enkle bevegelser til verset. Særleg inviterer Ormen lange-regla

til handbevegelser. Til dømes kan du samle handflatene framfor deg og bukte armene opp etter kvart som regla seier at ormen klatrar «under eit gjerde» og «tok seg ei pære» og så vidare.

Gjennomføring:

Du kan henge opp verset på veggen eller leggje det under ein gjennomsiktig voksduk på matbordet. Eit anna alternativ kan vere å laminere det og samle ulike songar og vers i ein boks eller perm som de tek fram før kvart måltid. Når barnet knyter det munnlege verset til eit bilete, er det enkelt å velje mellom ulike vers etter kvart som repertoaret veks.



Ormen lange
kraup som ein slange
under eit gjerde.
Tok seg ei pære.
Delte ho i to.
Ver så god!

Tradisjonelt rim

Illustrasjonar: Per Ragnar Møkleby

Meir om nynorsk i barnehagen

www.nynorsksenteret.no/barnehage



Eit eple veks fram frå ei blømande grein
To geiter spring rundt på lette bein
Tre fiskar glitrar så blankt i ein fjord
Fire poteter ligg djupt i si jord

Tenk å få ete seg mett kvar ein dag
Kom, lat oss ete og drikke i lag

Tekst: Hilde Myklebust

Melodi: Gaute Øvereng

Her finn du notar til-, og innspeling av "Eit eple veks fram"
www.nynorsksenteret.no/matvers

Utforskende lek med smaker



Forankring i rammeplanen

Under kapittelet om livsmestring og helse heter det at måltider og matlaging i barnehagen skal gi barna et grunnlag for å utvikle matglede og sunne helsevaner. Dette blir understreket i fagområdet «Kropp, bevegelse, mat og helse» der det heter at barnehagen skal legge til rette for at alle barn kan oppleve bevegelsesglede, matglede og matkultur og at personalet bl.a. skal legge til rette for at måltider og matlaging bidrar til måltidsglede, deltakelse, samtaler og fellesskapsfølelse hos barn.

Bærekraftig utvikling har blitt et eget avsnitt i den nye rammeplanen. I den sammenhengen vil arbeid med f.eks. kjøkkenhage kunne være med på å fremme en begynnende forståelse for bærekraftig utvikling. Som et punkt under fagområdet «Kropp, bevegelse, mat og helse» blir det nettopp sagt at barnehagen skal bidra til at barna får innsikt i matens opprinnelse, produksjon av matvarer og veien fra mat til måltid.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan kan våre egne smakspreferanser påvirke vårt arbeid med mat og barn?
- På hvilken måte kan vi hjelpe og støtte barna med å uttrykke smak- og sanseopplevelsene med ord? Hvilke ord og begreper vil vi bruke i denne sammenhengen?
- På hvilken måte inkluderer vi barns medvirkning i mat og måltider?

Introduksjon til aktiviteten

I barnehagealder skal barnet bli kjent med mange smaker og lukter. Barnehagens måltider gir fine muligheter til varierte smak- og lukterfaringer, men smak og sanseselek kan også skje i forkant av måltidet. Ved å smake i forkant av et måltid får barna mulighet til å øve seg på smakene som skal

serveres senere. Dette kan gi dem flere møtepunkter med nye uvante smaker, noe som kan bidra til at barna blir tryggere på maten. Ved å smake på ukjent mat og ved å sette ord på opplevelsen, kan barnets smaksrepertoar og vokabular utvides.

Aktivitet med barna

Lag smakstallerkener med ulike tema, sammen med barna. La barna hjelpe til med å dele opp grønnsaker og frukt i små biter. Bruk grønnsaker og frukt dere skal servere senere. Smakstallerkener kan gjerne benyttes utenom måltider også, for å øve på smak og begreper. Ikke press barn til å smake hvis de ikke vil. Noen barn vil gjerne se på først. Her får de utforskende barna være gode forbilder.

Søt smakstallerken:

Sammenlikn stekte og rå utgaver av ulike grønnsaker f.eks. løk, gulrot og paprika. Hva skjer med smaken når du varmebehandler noen grønnsaker? Blir de søtere? Hva skjer hvis dere krydrer tomatsaus forsiktig med litt sukker?

Sur smakstallerken:

Utforsk den sure smaken til grønne epler, sitron og lime. Sammenlikn surheten til umoden og moden frukt. Kan dere se en sammenheng? Er det slik at umoden frukt er surere enn moden frukt?

Bitter smakstallerken:

Lag en smakstallerken bestående av ulike bitre grønnsaker og frukt som buketter av kokt broccoli, kokt rosenkål, reddiker i skiver, grapefrukt, ruculasalat osv.

Det kreves trening for å venne seg til smaker, særlig det bitre. Dere kan derfor gjerne kombinere bitre smaker med for eksempel ost. Rucula har en sterk bittersmak når den spises alene, men bitterheten forsvinner som et trylleslag når den kombineres med ost.

Utforsk den bitre smaken til grapefrukt. Kan dere skille den bitre smaken fra den sure smaken til sitron? Sammenlikn rød og gul grapefrukt. Utforsk salater ved å sammenlikne ulike typer.

La barna pille fra hverandre en rå rosenkål. De kan smake på ett enkelt blad. Sammenlikn også smaken av en liten bit kokt rosenkål med og uten smør eller rømme.



Mer om naturfag i barnehagen

www.forskerfrø.no (Naturfagsenteret)

Sammenligning ved matbordet



Forankring i rammeplanen

Barn opplever matematikk i sin hverdag med kroppen, sansene og i samspill med andre mennesker. De uttrykker nysgjerrighet og undring, og ifølge rammeplanen skal personalet legge til rette for matematiske erfaringer gjennom å berike barnas lek og hverdag med matematiske ideer og utdypende samtaler. Måltidet er en hverdags-situasjon hvor barna gjør erfaringer med eksempelvis sortering, mengder, plassering, form og størrelser. Barn erfarer at vi må kjenne på melkekartongen for å finne ut om den er tom eller full og at vi må kikke i eggekartongen for å se hvor mange egg den inneholder. Gjennom lystbetont samspill om matematikken under måltidet kan barna utvikle matematisk forståelse.

I rammeplanen er det trukket frem at personalet skal legge til rette for at barna kan utforske og oppdage matematiske begreper og sammenhenger. Under måltidet kan barna møte begreper som *flere*, *større*, *full*, *tung*, *halv*, *inni*, *rund* og *mellom*. De kan oppdage sammenhenger som at det blir færre blåbær igjen jo flere som spises, eller at antallet barn rundt bordet ikke endrer seg selv om to bytter plass. Personalet må være åpne for barnas utforskning, og invitere til resonnering og utforskende samtaler omkring det barna er opptatt av.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan kan måltidsituasjonen invitere til en utforskende samtale omkring likheter, størrelser, antall og plassering?
- På hvilke måter kan vi benytte måltidet for å la barna oppleve matematikk som meningsfylt og morsomt?

Introduksjon til aktiviteten

Å utforske likheter og ulikheter handler om å bli oppmerksom på egenskaper ved ting rundt oss og hvordan disse henger sammen. Det å utforske ulike fremgangsmåter for sortering og sammenligning er svært viktig for å forstå matematikk, og i rammeplanen er dette tydelig uttrykt.

Det finnes to ulike måter å sortere på; klassifisering og ordning. Klassifisering innebærer at barna lager grupper av gjenstander som på en eller annen måte hører sammen.

Barna kan klassifisere kopper etter farge (blå kopper sammen), pålegg etter innhold (kjøttpålegg sammen) eller bestikk etter type (gafler sammen). Vi klassifiserer typisk når vi rydder av bordet og all mat og dekketøy skal legges på plass. Ordning innebærer at vi lager en rekkefølge av gjenstandene med utgangspunkt i en egenskap. Barn kan ordne glass etter hvor mye de inneholder eller brødskiver etter størrelse.

Aktivitet med barna

Del 1: Sammenligne ting fra matbordet

I denne aktiviteten skal barna erfare at forskjellige ting kan ha egenskaper som både er like og ulike. For eksempel kan to melkekartonger se helt like ut, men ha ulik vekt; to matbokser kan ha samme form, men ulik farge og to eggekartonger kan se helt like ut når de er lukket, men ha ulikt antall egg.

Du kan begynne med å oppfordre barna til å finne noe som er likt. Først lik farge eller lik form, og deretter andre egenskaper. For eksempel er melk og juice like fordi de kan drikkes. Når barna skal finne likheter må de studere egenskapene til de ulike tingene på bordet. Du må støtte barna i kunsten å stadig finne nye kriterier og la kreativiteten blomstre sammen med dem.

Etter hvert kan du utvide aktiviteten ved at barna får kjenne på to ting fra matbordet uten at de ser dem. De kan eksempelvis holde gjenstandene under bordet eller bak en serviett. Barnet skal så beskrive hva som er likt og hva som er ulikt med gjenstandene. Barna kan erfare at det er lett å kjenne forskjell på ei lita og ei stor skje, men



at det er vanskeligere å skille tuben med rekeost fra den med skinkeost. Videre kan de føle at to tallerkener har ulik form ved at den ene er rund og den andre firkantet. De yngste

barna kan kjenne på en ting under bordet og så peke på en ting på bordet som er lik.

Del 2: Rydd av bordet etter kriterier

Når bordet skal ryddes etter måltidet kan barna finne klassifiseringskriterier for hva som skal ryddes i hvilken rekkefølge. For eksempel kan barna foreslå at først skal alt som er gult på bordet ryddes, deretter alt som har en rund form. Av det som er igjen på bordet kan deretter alt som er spiselig ryddes bort, og så alt som er bestikk. Barn og voksne kan sammen prøve å finne kriterier slik at bordet blir helt tomt.

Mer om matematikk i barnehagen

www.matematikkenteret.no/barnehage

Måltidet – tid for glede og fellesskap



Forankring i rammeplanen

Under et måltid er det tid for å mette sultne mager og for korte eller lange, morsomme, alvorlige og interessante samtaler. Rammeplanen peker på at personalet skal legge til rette for at måltider og matlaging bidrar til måltidsglede, deltagelse, samtaler og fellesskapsfølelse hos barna.

Måltidsglede kan være både glede over maten som spises og over å delta i fellesskapet. Mange barn vil ha mye å fortelle – om hva de har lekt, opplevd og vært opptatt av i løpet av dagen. Personalet bør anerkjenne, lytte og bidra til å utvide samtalen. Samtidig kan dere reflektere over om

alle barna rundt bordet kommer til orde og får mulighet til å delta i samtalen.

Noen barn har et annet morsmål enn norsk og er i ferd med å tilegne seg norsk. Av og til velger de kanskje å være stille, fordi det er krevende å formidle seg. Både barn og voksne kan oppleve at ordene ikke strekker til. Åpenhet og nysgjerrighet for hva den enkelte ønsker å fortelle, kan gjøre det lettere å dele sine tanker og komme med spørsmål. Flere språk kan inngå i samtalen og alle kan lære ord og uttrykk av hverandre.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan kan dere bidra til at barn med ulik kompetanse i norsk får delta i samtaler under måltidet?
- Hvordan kan flerspråklige barns morsmål berike samtalen under måltidet?

Introduksjon til aktiviteten

Hensikten med aktiviteten er at alle barn skal kunne delta i samtalen rundt bordet, uavhengig av hvor mye de kan ytre seg på norsk, og at alle skal få glede av å bli kjent med noen ord på flere språk.

Barn som ikke har tilegnet seg så mye norsk ennå, vil ha behov for støtte fra voksne for å kunne formidle seg. Her kan illustrasjoner av dagligdagse situasjoner være til inspirasjon.

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) har utviklet en plakat som kan inspirere til samtaler rundt bordet. NAFO har også utviklet en film som viser hvordan barn og voksne lar barnas morsmål inngå i samtalen ved bordet og hvordan barna får anledning til å formidle det de er opptatt av. Denne kan være et fint utgangspunkt til diskusjon på personalmøter og en fin forberedelse til aktiviteten under.

Aktivitet med barna

NAFO tilbyr en plakat av barn i ulike aktiviteter, hvor det kan fylles inn verb som beskriver lek og aktivitet på ulike språk. Den kan være et utgangspunkt for samtaler der alle har mulighet til å formidle egne tanker og opplevelser.

Du kan skrive ut den illustrerte plakaten av barn i ulike lekaktiviteter. Plakaten har skriftbobler hvor verb på ulike språk kan fylles inn. Barn, foreldre og flerspråklige ansatte kan involveres i å fylle inn verb på ulike språk – gjerne også med lydskrift. La plakaten inspirere til samtaler under måltidet.

På NAFOs nettside Tema Morsmål finner du verbene til de ulike aktivitetene – som små filmer, tekst og lyd. Der kan du lytte til verbene og se dem illustrert gjennom korte filmer. Dette kan være en fin aktivitet der både barn, foreldre og personale kan bli kjent med hvordan verbene uttrykkes på flere språk.



Nettside med flerspråklige ressurser

<http://verb.morsmal.no>

Filmen om morsmål ved matbordet

<https://youtu.be/6kecnrAkWLU>

Plakat

<http://morsmal.no/8260-plakat-verb>

Mer om flerkulturelt arbeid i barnehagen

- <http://nafo.hioa.no/barnehage/>
- <http://morsmal.no/om-barnehagen-norsk>

Måltidet – en arena for møte med andre språk



Forankring i rammeplanen

Å støtte barns tilegnelse av språk er en sentral del av rammeplanen. Gjennom fagområdet Kommunikasjon, språk og tekst skal barnehagen bidra til at barna får utforske og utvikle sin språkkompetanse og et mangfold av kommunika-

sjonsformer. I følge rammeplanen skal barnehagen bidra til at barn leker med språk og stimulere til språklig nysgjerrighet, og måltidet er en utmerket arena for dette.

Refleksjonsspørsmål

- Hvilken språkkompetanse finnes det blant personalet i barnehagen, og hvordan kan vi utnytte denne kompetansen slik at barna får møte ulike språk?
- Hvordan kan vi bruke måltidet som arena for å stimulere til språklig nysgjerrighet?

Introduksjon til aktiviteten

Selv om det er nærliggende å tenke at språkstimulering i hovedsak foregår på norsk, kan barna også introduseres for andre språk. Med tanke på at engelsk er det første fremmedspråket barna introduseres for når de begynner på skolen, er språkleker med fokus på engelsk en ypperlig introduksjon for å stimulere til språklig nysgjerrighet. I dette eksempelet har vi derfor valgt å engasjere barna i det engelske språket, men aktivitetene kan også lett overføres til andre språk.

Som introduksjon til språkleken kan barna få lage sin egen personlige spisebrikke (se tegning og lenke lenger nede). På spisebrikken er det bilde av de tingene vi vanligvis trenger til måltidet. Snakk med barna om hva de forskjellige tingene heter på engelsk. (knive, fork, spoon, glass, plate, table cloth,) Det er satt av plass til bilde av barnet, og barna kan også skrive sitt eget navn på bordbrikken. Når brikken er ferdig bør man laminere den, slik at den kan brukes flere ganger.

Aktivitet med barna

Man trenger et lite bord, duk, glass, kniv, gaffel, skje, tallerken, tøypose/eske som man får plass til alle konkretene i, og musikk.

Finn frem utstyret som skal brukes for å dekke bordet. Først gjennomgår man begrepene på engelsk. La barna få undre seg over at noen av begrepene kanskje ligner på de norske ordene, mens andre begrep er helt ulike. Når barna er klare for å starte, legger man konkretene i posen. Spill musikk mens posen sendes rundt til alle barna. Når musikken stanser, får den som har posen trekke opp en gjenstand og fortelle de andre hva det heter på engelsk. Barnet plasserer gjenstandene på bordet etter hvert som de trekkes fram. Posen sendes rundt til den er tom. Når bordet skal ryddes, reverseres leken, slik at når musikken nå stopper, får barnet velge en gjenstand fra bordet og legge tilbake i posen.
- Do you remember what this is called in English?
Leken avsluttes når bordet er ferdig ryddet.



Når man begynner å introdusere barna for engelske ord og uttrykk, vil de garantert begynne å bli nysgjerrige på hva andre ting heter på engelsk. Etter hvert kan man derfor utvide begrepene til hva mer vi har på bordet til måltidet.

Can you pass me some bread, please?
- Here you are!
- Thank you!

Språkarbeid kan starte tidlig

Barn i barnehagealder har mange fordeler med å få muligheten til å utforske andre språk. 4-7-årsalderen er «mulighetsvinduet» for språklæring, og barn i denne aldersgruppen begynner å vise en gryende interesse for språk samtidig som de har et lekent forhold til det. Det er i denne alderen barna også utvikler metaspråklig bevissthet. De oppdager at ting kan hete noe helt annet på et annet språk – noe som har betydning for den første lese- og skriveopplæringen.

Engelsk bordvers

Are You Hungry?

(Melodi: Fader Jakob)

Are you hungry

Are you hungry

Yes I am, Yes I am

I am very hungry, I am very hungry

mmmm, mmmm

Mer om fremmedspråk i barnehagen

www.fremmedspraksenteret.no/barnehage

Måltidet som estetisk erfaring



Forankring i rammeplanen

I barnehagen skal barna få estetiske erfaringer, og støttes i å skape egne kunstneriske og kulturelle uttrykk. Dette gjelder både i spontane og planlagte situasjoner, og i de hverdagslige rutinene som gjennomføres daglig. Det kan være i påkledning i garderoben, i stell på badet eller mens man sitter sammen og spiser. Estetiske erfaringer er noe barna får bare ved å være til og oppleve verden, men personalet i barnehagen har et ansvar for å skape og tilrettelegge situasjoner hvor man vektlegger det estetiske

og sanselige. Barns medvirkning er en del av hvordan personalet tilrettelegger hverdagen og er oppmerksomme på barnas uttrykk. Hvordan barna medvirker tilpasses alder, erfaring, individuelle forutsetninger og behov. De yngste barna skal også få medvirke gjennom å gi uttrykk for sine synspunkter. Måltidet er en arena for både medvirkning og estetiske erfaringer, hvor barna kan gis mulighet til å være sammen om å oppleve og skape kunstneriske og kulturelle uttrykk.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan kan vi gjennom måltidet skape rom for undring, undersøkelser, utprøvinger og eksperimentering i et estetisk perspektiv?
- På hvilken måte kan vi benytte måltidet til å synliggjøre og skape estetiske dimensjoner i barnehagens inne- og uterom?

Introduksjon til aktiviteten

Måltidet er en estetisk og sanselig opplevelse, samtidig som det handler om å spise for å bli mett og få energi til alt man vil gjøre. Hva som serveres og hvordan det smaker er sentralt for opplevelsen, men også hvordan maten serveres

og rommet rundt måltidet. Denne aktiviteten viser et eksempel på hvordan dere kan jobbe for å skape en estetisk dimensjon rundt måltidet.

Aktivitet med barna

Barna kan sende ut forespørsel til foreldre om noen har gammelt servise de kan gi til barnehagen. Dere kan også gå på loppemarked og bruktbutikker, på jakt etter gamle tallerkener, glass, bestikk, serveringsboller og fat. Hva med å få en sak i lokalavisa om at dere ønsker dere skatter fra loft og bod? Kanskje er en av foreldrene i barnehagen keramiker slik at dere kan få kopper og kar som er feilvare? Dette kan bli et spennende prosjekt i seg selv som barna kan bidra med egne ideer til hvordan barnehagen skal få tak i nytt servise.

Når nytt servise er på plass og man skal begynne å bruke det kan man gjøre det på ulike måter. Når bordet dekkes kan barna selv få velg hvilken tallerken og hvilket glass de vil ha. Varier gjerne utvalget fra dag til dag ved å ikke ha et fast sett til en avdeling, men dele alt serviset med hele barnehagen.

Serviset kan være utgangspunkt for samtaler om form og uttrykk, fortellinger om gamledager og hvem som har brukt serviset før, om teknikker for å dekorere porselen og begrunnelser for hvorfor man liker eller ikke liker den ene eller andre tallerkenen. Serviset kan gjerne kategoriseres ut fra ulike kvaliteter og motiv, og etter hvert kan man supplere utvalget.

For barnehager med tilgang til keramikkovn kan man også lage egne dekaleringer som kan påføres gammelt og nytt servise for å skape nye uttrykk. Dekaleringer er som klistremerker, som brukes til overføring og innbrenning på glass eller keramikk/porselen som gjør at de tåler daglig bruk og oppvaskmaskin.



Mer om kunst, kultur og kreativitet i barnehagen

kunstkultursenteret.no/barnehage

Måltidet som språkarena



Forankring i rammeplanen

Måltidet kan ha en pedagogisk funksjon som en viktig læringsarena for blant annet språkutvikling. Det heter seg at barn skal bade i språk, og måltidet er en situasjon hvor det er naturlig å holde fokus på språkarbeid og barnas språkutvikling. Personalet i barnehagen har, ifølge ramme-

planen, ansvar for å skape et variert språkmiljø der barna opplever glede ved å bruke språket og kommunisere med hverandre. De skal også invitere til ulike typer samtaler der barna får anledning til å fortelle, undre seg, reflektere og stille spørsmål.

Refleksjonsspørsmål

- Hvordan kan vi invitere til utforsking av både muntlige språk og skriftspråk i forbindelse med måltider i barnehagen?
- Hvilket fokus har vår barnehage på fagområdet *Kommunikasjon, språk og tekst* i forbindelse med måltider i barnehagen, og hvordan fungerer dette i praksis?

Introduksjon til aktiviteten

Måltidet eller rettene sagt forberedelser til måltidet er en god anledning for barn å utforske skriftspråket. Å skrive handlelister eller huskelister over alt som skal være med i sekken for å forberede et måltid i barnehagen eller på tur er en måte å knytte barns tidlige skriving til måltider på. Når barna deltar aktivt i forberedelsen på denne måten kan det føre til at de får forståelse for hva et måltid faktisk inneholder. Hva må vi pakke i sekken for å lage grønnsakssuppe på skogturen? Hva trenger vi for å lage spennende fiskepakker i ovnen?

Når dere tar barna med på slike aktiviteter får de erfaringer med at skriving har et tydelig formål. Det er nettopp i slike dagligdagse og naturlige kontekster barna nærmer seg skriftspråket på best mulig måte. Utforskningen foregår på barnas premisser. Med støtte og anerkjennelse fra en voksen bygges barnets følelse av mestring av å uttrykke seg gjennom skrift, noe som er i tråd med Rammeplanen som sier at barnehagen skal bidra til at barna får utforske og utvikle sin språkforståelse, språkkompetanse og et mangfold av kommunikasjonsformer.

Aktivitet med barna



La barna møte ord og bilder som de forbinder med måltidet. Her kan dere lage bildekort sammen med barna. Finn for eksempel et bilde av egg og skriv ordet egg sammen.

Her kan dere også bruke digitale verktøy. La barna ta bilder av matvarer dere bruker i barnehagen og bruk disse når dere lager ord- og bildekort. Det kan være lurt å laminere kortene slik at

de holder lengre. Disse gjøres tilgjengelige for barna ved at de henges opp på kjøleskapet eller ved matbordet.

Kortene kan også brukes aktivt før, under og etter måltidet - ved pådekkning, sending av enkelte pålegg eller ved opprydding. Dette kan være til god støtte for flerspråklige barn og barn som trenger visuell støtte. Ordene kan godt skrives på barnas ulike morsmål slik at alle møter sine språk skriftlig.

Å bruke måltidet som arena for språkarbeid

Måltidet fungerer godt i forhold til gode samtaler hvor barna må lytte til hverandre, og bytte på å snakke. Her øver barna på turtaking, noe som også er viktig i kommunikasjon og samspill med andre. Det å benevne ulike typer mat, påleggssorter gir personalet en ypperlig anledning til

å sette ord på ulike smaker som salt, søtt, surt og matens ulike konsistens. Det er av betydning at alle i personalet er aktive og bevisste rollemodeller for å skape gode samtaler og inkludere alle barna rundt matbordet.

Mer om utforskende skriving i barnehagen

www.skrivesenteret.no/barnehage

Om de nasjonale sentrene



Nasjonalt senter
for mat, helse og
fysisk aktivitet

Nasjonalt senter for mat, helse og fysisk aktivitet skal synliggjøre og formidle sammenhengen mellom barns helse, trivsel og læring, med vekt på kosthold og fysisk aktivitet.

Målet vårt er å styrke barnehagens rolle som helsefremmende og forebyggende arena, og redusere sosiale ulikheter. Viktige tema som vi jobber med er matglede, måltider og måltidets funksjon, bevegelsesglede, motivasjon og mestring i fysisk aktivitet. Vi setter spesielt søkelys på hvordan mat og bevegelse kan være naturlig integrert gjennom hele barnehagedagen.

www.mhfa.no



NATURFAGSENTERET

Naturfagsenteret, Nasjonalt senter for naturfag i opplæringen, skal bidra til at den nasjonale utdanningspolitikken blir iverksatt og gjennomført slik at barn, unge og voksne kan få en likeverdig og tilpasset opplæring av høy kvalitet i et inkluderende fellesskap.

Nasjonalt senter for naturfag i opplæringen skal gjennom sin virksomhet som nasjonalt ressurscenter bidra til økt kvalitet i naturfagopplæringen. Senteret skal bidra til økt motivasjon og interesse for naturfagene i barnehagen og grunnsopplæringen

Forskerfrø.no er naturfagsenterets nettside for barnehagelærere, andre ansatte i barnehagen, barnehagelærerutdannere og andre naturfagsentusiaster.

www.forskerfrø.no



MATEMATIKKSENTERET

Nasjonalt senter for matematikk i opplæringen

Matematikksenteret er et nasjonalt ressurscenter for både barnehage, grunnskole, videregående skole og lærerutdanning i Norge. Vår hovedoppgave er å utvikle nye og bedre arbeidsmåter og læringsstrategier for hele opplæringsløpet i matematikk. Matematikksenteret utvikler bl.a. gratis ressurser som kan brukes i det daglige arbeidet med barna.

Matematikksenteret vil bidra til at matematikkopplæringen tar utgangspunkt i barn og unges tenkning og bygger på deres interesser, bakgrunn, erfaringer og kunnskap. Utviklingsarbeidet og anbefalinger fra senteret er basert på kunnskap etablert gjennom utprøving i barnehager og skoler.

www.matematikksenteret.no



NYNORSKSENTERET
NASJONALT SENTER FOR NYNORSK I OPPLÆRINGA

Nynorsksenteret (Nasjonalt senter for nynorsk i opplæringa) er eit ressurscenter for nynorsk i grunnsopplæringa og i barnehagen. På www.nynorsksenteret.no/barnehage finn du tips til opplegg og idéar, songar, musikk, fagstoff og filmar til inspirasjon for vaksne i barnehagen. På barnesidene Berte og Iver kan borna leike seg med bokstavar og ord i mange ulike spel. Tips og omtalar av nynorske barnebøker finn du på www.nynorskbok.no. Nynorsksenteret held også kurs for tilsette i barnehage og skule om språkstimulering og bruk av nynorske bøker.

www.nynorsksenteret.no



FREMME SPRÅKSENTERET
NASJONALT SENTER FOR FREMME SPRÅK I OPPLÆRINGA

Fremmedspråksenteret er et nasjonalt ressurscenter for engelsk og fremmedspråk i barnehage og skole. Senteret skal gjennom sin virksomhet som nasjonalt ressurscenter bidra til økt motivasjon og interesse for fremmedspråk.

Ønsker du tips til sanger, rim og regler, spill og andre morsomme aktiviteter?

På våre nettsider vil du finne idéer til hvordan du kan jobbe med engelsk eller andre språk i barnehagen. Her kan du finne alt fra enkle aktiviteter for samlingsstunden til lengre prosjektarbeid. Alle ressursene våre er gratis. Materiellet er utarbeidet på engelsk, men kan lett brukes på andre språk.

www.fremmedspraksenteret.no



Læringsmiljøsentret

Universitetet i Stavanger

Vi forsker på og tilbyr tjenester rettet mot voksens betydning for utvikling av læringsmiljøet i barnehagen. Læringsmiljøet beskrives som de samlede kulturelle, relasjonelle og fysiske forholdene som har betydning for barns utvikling, lek og læring, helse og trivsel. Våre hovedperspektiver er å bygge en lærende barnehage, utvikle gode relasjoner, håndtere begynnende mobbeatferd og krenkelser, sikre inkludering og trygge overganger. Senteret ønsker å arbeide langsiktig med god implementering og for varig endring av perspektivene.

Vi vektlegger det psyko-sosiale og fysiske læringsmiljøet som ivaretar barns behov for lek og læring.

laringsmiljosenteret.uis.no



Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen ligger ved Nord universitet i Bodø. Som nasjonalt ressurscenter skal vi bidra til økt kvalitet, engasjement og interesse innenfor fagområdet kunst, kultur og kreativitet i barnehagen. Vår målgruppe er det pedagogiske personalet i barnehagen, barnehageledere og barnehageeiere. På våre nettsider finnes en ressursbase med mange kreative prosjekter gjennomført i barnehager i hele landet. Her finnes også oversikt over aktuell forskning, faglitteratur og aktiviteter ved senteret. Vi samarbeider med nettverk, organisasjoner og miljøer som arbeider med det estetiske fagområdet i barnehage lokalt og nasjonalt.

www.kunstkultursenteret.no



Skrivesenteret ønsker å formidle kunnskap om barns språkutvikling, godt språkarbeid og tidlig skriving. Senteret har fokus på barns tidlige utforskning av skriftspråket, og hvordan barnehagen kan tilrettelegge og ivareta god språkstimulering gjennom varierte hverdagsaktiviteter. Godt språkarbeid kan bidra til et godt grunnlag for barns senere lese- og skriveferdigheter. Skrivesenteret tilbyr fagdager, kurs og konferanser om språkarbeid og tidlig skriving i barnehagen.

Skrivesenteret utvikler gratis nettressurser på egen nettside om språkarbeid i barnehagen, tidlig skriving og barns møter med tekster. I tillegg tilbyr senteret gratis kompetanseutviklingspakker i den nasjonale strategien *Språkløyper* som Skrivesenteret utvikler i samarbeid med Lesesenteret.

www.skrivesenteret.no



Lesesenteret har ansvar for leseopplæring og leseutvikling på nasjonalt plan. Hovedmålgruppen er pedagoger i barnehager, lærere, PP-tjeneste, skolen, og barnehagelærer- og lærerutdanningene. Lesesenterets oppgave er å sette leseopplæring og leselyst på dagsorden, og bidra til å styrke arbeid med språk, leseopplæring og leseutvikling i skole og barnehage. Lesesenteret lager og tilbyr ressurser om hvordan og hvorfor vi bør jobbe med leseaktiviteter og andre språkutviklende aktiviteter i barnehagen. Lesesenteret og Skrivesenteret er også ansvarlig for *Språkløyper* – Nasjonal strategi for språk, lesing og skriving 2016–2019.

lesesenteret.uis.no



Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring skal bidra til at flerkulturelle perspektiver blir ivaretatt i barnehagen og grunnopplæringen. NAFOs nettsider nafo.hioa.no/ og morsmal.no/ tilbyr aktuelle ressurser som kan bidra til å skape et inkluderende leke- og læringsfellesskap i barnehagen - forankret i rammeplanen for barnehager. Du finner ressurser om hvordan barnehagen kan arbeide med flerspråklighet, mangfold og et gjensidig samarbeid med alle foreldre – basert på aktuell forskning og eksempler fra praksis. Du finner også flerspråklige fortellinger og sanger, rim og regler på ulike språk. Sidene henvender seg til både barnehager, barnehageeier og barnehagemyndighet.

nafo.hioa.no

